

de formule en wil, dan l. inwendig verdoezelen

ndige en in- ten „alleen legt hij erin. in tekst van kel verleden n ds Scheele

van art. 33 wendige en r het loopt nlijke in de „ja of neen? los, op wien erkt onover- en wij moe- kind afzon- arden maat- en niet „be- bejegenen, ke maatstaf zonder uit- un allen ko- deren maat-

aangaf tus- zen. Dat is alle gerefor- Ursinus, den Woord, zegt edraagt zich le sacramen- hecht (signa gaat hij on- toegevoegd GODS WIL), zoo gaat if uitwendig oor Christus ant) nu de i het Woord (posita). Dr Hij verlaat Wat wij al-

nt tot ieder, bestemd. Nu ten zijn be- „goed, laten aten, als hij in dr Hoek: deringen der acht als b.v. ingeval van

en verzegelt verzekering ert, dat het n-zaad) ge- niet. Maar neen geven". t, dat de be- wendig aan- zekert „cre- enken ge- hij deze go- zju zonden r de blijven-

eren" vorig Hoek's kerk-

moet ik de opponent af- niets nieuws edert 1944: om de kerk en candidaat , die denkt: „betied, en t niet als hij al. En word K. S.

azelen?

zen in „De en dus we- e antwoord- synodocratie m, die door op dringend oor de onze die zeggen, oft nu eens — u moogt hoeveel ga- angen? Niet heele propa- r te houden, utaten. Dan stookte men- apier zetten lan..... dan En kijk, nu i dus ineens en een paar len, nu kan léze vragen antwoorden

villen de sy- van bepaal-

de particulieren, en niet vragen van onze officiële deputaten beantwoorden? Moeten zij dan kwaad worden, als wij zeggen: zij missen den moed?

Want de vragen zijn er naar. Vraag 1 luidt: „Binden de Gereformeerde Kerken nog aan de leer der Veronderstelde Wedergeboorte als grond voor de doop?"

Die vraag heeft nu net zoo veel te maken met de kwēsties van 1944 en de onze in 1950, als de vraag aan deputaat zoo of zoo: heeft uw kleine Pietje nog de mazelen?

De eenige vraag die ter zake is, zou moeten luiden: houden wij u soms ten onrechte, op grond van uw openlijke verklaringen en handelingen, voor menschen, die nog steeds verzekeren voor God en alle menschen, dat de in uw schorsings- en andere besluiten precies omschreven en toen als openbare grove zonde gestrafte houding tegenover de „leeruitspraken" van 1942—1944 openbare grove zonde is, of zelfs maar zonde is, omschreven, nog steeds, naar de letterlijke redactie van uw schorsings-, afzettingen- en andere besluiten?

Elke vragenstellerij, die niet teruggaat op den letterlijken tekst, die als wet van den Heere is aangediend, is humbug. Dat officiële deputaten zich ertoe leenen, op zulk geïnschneerd gevraagd schriftelijk te antwoorden, maar de heele wereld verzekeren, dat het van ons ongepermitteerd is, een schriftelijk antwoord te vragen nog wel op hun eigen verzoek om contact, dat bewijst, dat het mis is.

We zullen een anderen keer nog een paar van die vraagjes bekijken. „Vindt u het ook geen mooi weer?" K. S.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Ouders, uw kinderen! (IV)

Wij spraken over een tweetal typen van het personalisme in de leerarenwereld, het aristocratische: „een klas kan ik maken en breken" en het democratische: „de klas is koning". Beide kunnen gerust stui-vertje wisselen. Het hangt er maar van af, wat de jongste publicatie van één der groote psychologen uit het buitenland orakelt, of zelfs één der fijne menschen uit den oecumenischen kring. Maar het democratische type heeft tegenwoordig beslist den wind mee, dat spreekt. Mild, zacht, zijg totdat U hen wilt overtuigen van het feit, dat de Schrift de norm stelt, en niet zij en hun wetenschappelijkheid. Dat de Christelijke School een eigen karakter heeft, dat niet zij bepalen, maar de Schrift. Dat niet zij erover beslissen, in welke richting Uw kind zal worden geleid, maar U! Eigenaardig, dat het contact met de ouders dan ineens minder vlot is, dan deze diepte-psychologen met „het kind" voorgeven te hebben.

Maar nu in ernst. Zou dit contact wel zoo groot zijn? Wie is eigenlijk „het kind"? Je ontmoet het nooit. Hebt U liefde voor „het kind"? Ik ken het niet. Er zijn alleen maar concrete kinderen, die je zoo in je klas hebt. Die zijn niet allemaal zoo erg innemend als de heeren dat wel voorstellen. Er zijn echte vervelende dreinende typen bij, die men waarlijk niet bij voorbaat zijn liefde gaat verklaren! En bovendien, die liefde gaat toch ook op en neer met de gehoorzaamheid, die het kind betoont aan Gods wet? Heeft nu werkelijk die fijne persoonlijkheid, die zich met „het kind" verwant waant, maar de Schrift praktisch niet telt, meer toegang tot het hart van een kind, zooals het concreet voor hem staat? Hééft hij het wel lief? Of is het alleen een interessant geval voor hem, dat hij, als er geen derden bij zijn, dadelijk weer vergeten is? Beschikt hij over de gaven van liefde en contact, die alleen toebehooren aan den Heiligen Geest? Gelukkig, dat wij weten, dat de weg tot het hart van dit of dat kind alleen te vinden is in gehoorzaamheid aan het Woord des Heeren. Daaraan houdt Zich de Heilige Geest! En Die kent beider hart, dat van leeraar en leerling. Als het goed is, resideert Hij in beide (1 Cor. 3: 16), werkt Hij in beide. Aan beide, en met name aan den leeraar-onderwijzer om in deze wildernis een baan voor God te maken (Jes. 40: 3; Luc. 3: 4).

Maar dan rekent gij, Ouders, er toch op, dat de onderwijzer aan Uw kind, een kind des Verbonds, dezen eisch stelt, dat het gelooft, dat God Zijn Verbond met hem in Zijn Doop heeft beteekend en verzegeld? Dat de Heilige Geest bezig is zijn hart te vernieuwen en daarmee doorgaat, zoo het luistert naar Gods Woord?

Zie, op dat niveau behoort toch de school te staan! Dat dient de onderwijzer te belijden en trouw te eischen. Dat behoort tot het karakter van de Christelijke School, en anders is zij in den grond een luidende schel met veel praatjes van liefde, maar een ijdel, leugenachtig, verderfelijk instituut. Een roovershol voor kinderzielen, want de ongerepte, onverwarde, oprechte vreeze des Heeren wordt hun daar op slink-sche wijze onttroegeld, en de hautaine padvinders-moraal er voor in de plaats gelegd. Als de onderwijzer niet met hen omgaat als Verbondskinderen, en niet de Verbondseischen aan hen stelt, wat mag hij dan eigenlijk verder met hen doen? Mag hij ze vermanen? Naar welke norm dan? Wat behoort het kind dan naar hem te luisteren! Het zal zeggen: U is ouder dan ik, maar U zegt zelf, dat dit geen voorsprong geeft. Wat komt U met Uw vermaningen bij mij aan! Mag hij het straffen? Waarvoor dan? Wie geeft aan, wat strafbaar is als de Heere het niet doet? Wat beteekent dan het gebed, het lezen van de Schrift, het werk op school? Als de onderwijzer het kind ontdelt door het niet voortdurend onder de klem van

den Heiligen Doop te zetten, dan is hij uitgepraat. Dan komen de potsierlijke verzuchtingen: „Dat had ik anders van je verwacht"; en het kind, dat slagvaardig is, zegt prompt: „Zoo ben ik nu eenmaal, en ik geloof, de bijbel zegt ook, dat de mensch van nature zoo is!" Deze dingen luisteren nauw, zoo nauw, dat de gemengde school een groot gevaar is.

Laat ik een voorbeeld geven van zeer onlangs. Een „orthodox-Hervormde onderwijzer geeft in zijn klas de volgende ontboezeming: „Ik kan 't mij maar niet begrijpen, dat er kerken zijn, die den euvelen moed hebben om bepaalde leden van het Avondmaal te weren. Is dan de Heere Jezus niet juist gestorven voor zondaren?"

Zie, daar heeft U nu precies den radicalen afval. De onderwijzer plaatst zich op het niveau van Jan-en-allemān, zooals dat gebruikelijk, ja behoorlijk is in de volkskerk. Al erkent de zondaar niet, dat hij zondaar is, al verzet hij zich moedwillig tegen het Woord des Heeren, ondanks het bewust onwillig zijn tegen de eischen van Gods Verbond, het zoo liefdeloos, ja, onheiligen van het bloed van Christus zijn, als hij werd afgehouden van het Avondmaal.

Dat lijkt allemaal erg nederig en schuld bewust: Wij allemaal zondaars, die het verdorven hebben. En het kan iemand verbazen, dat in ditzelfde milieu die knusse, vrede-vrede geest heerscht, waarin de lof over-en-weer niet van de lucht is. Maar het zijn slechts twee kanten van dezelfde zaak. De Kerk is hier niet in geding, de profetie wordt hier niet gehandhaafd, de zonde is in dit milieu eerder een voorwerp van lyrische poëzie dan dat zij afschuwelijk is. Zij bestaat, zoo men er wel eens een concrete uitspraak over doet, vooral in vergrijpen tegen het decorum, de gevoeligheid van een vergadering, niet in het veronachtzamen van de Schrift, niet in het degradeeren van de Kerk, waar-

Voortgang van de sociale revolutie

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

in onzen tijd (1)

vrijheid der kinderen Gods is de vrijheid van den vloek der wet, van de heerschappij der zonde en van het eeuwige verderf. Dit is de vrijheid, waartoe de Zoon Gods den mensch vrijmaakt. Doch deze vrijheid betekent tevens weer, zooals Groen van Prinsterer vervolgens opmerkte „vrijheid in het dienen; vrijheid om in elke betrekking, dienst knecht van God en, in Zijn dienst, dienaaren onderdaan ook van menschen te zijn". (Ongeloof en Revolutie, 4e druk, Amsterdam, H. A. van Bottenburg N.V. 1940 — blz. 117.)

Het revolutionaire beginsel van de Vrijheid en van de Gelijkheid, leuzen van de Fransche revolutie, dat lijnrecht staat tegenover dit Evangelisch beginsel der vrijheid als knechtschap in dienst van God, werkt rusteloos door tot in onzen tijd. Men gaat voort heil en uitkomst te verwachten voor de broederschap der menschen van het vereenigen van allen in de nieuwe gemeenschap van de societas dezer aarde.

En als één der middelen om tot dit doel te geraken — het C.N.V. spreekt hier met nadruk van De nieuwe Samenleving, die komende is — wordt dan ook gepredikt de vergemeenschappelijking van de Onderneming. Nu hebben deze ondernemingen evenwel elk een eigenaar. Deze eigenaars moeten nu evenwel in den procesmatigen weg van de z.g. verzelfstandiging van hun ondernemingen, geleidelijk aan hun rechten als ondernemers gaan prijsgeven, en zoo wordt dan verkregen wat men noemt de Ont-autoocratiseering der bedrijfs-huishouding. Rathenau beschreef dat proces in zijn Autonome Wirtschaft. De eigenaars of aandeelhouders zijn bezig hun rechten te verliezen, geleidelijk aan gaan die over op de productieve associatie, de werkenden in de onderneming, in een verder stadium worden de aandeelhouders rechteus gemaakt tot obligatiehouders, geldschietters zonder meer. Zoo groeit dan stap voor stap de aristocratische „Autonome Wirtschaft", de zelfstandige bedrijfshuishouding, aan het hoofd waarvan dan staan niet meer de eigenaren en hun gedelegeerden, maar de benoemden en gedelegeerden van de arbeidende gemeenschap. In weer een volgend stadium kan die aldus werkende, arbeidende gemeenschap ertoe overgaan, om die vroegere aandeelhouders of eigenaars, die inmiddels reeds tot obligatiehouders of geldschietters waren omgevormd, af te lossen en hun het geld van hun obligaties terug te betalen. Dan staan ze dus voor goed buiten de onderneming en behoort deze geheel en al aan de werkenden in de onderneming. Wanneer wij dezen opzet van Rathenau van die Autonome Wirtschaft vergelijken met wat het Communisme in Rusland doet, dan is er dus afgedacht van dit onderscheid, dat in het ééne geval, dat van Rusland, met één slag alles aan den Staat wordt gebracht en Rathenau geen staats eigendom voorstaat, maar een eigendom van de werkende gemeenschap in de onderneming, die dan ongetwijfeld ook weer verdere associaties kent en erkennen moet, dit kenmerkende onderscheid, dat de één geleidelijk aan, als op kousevoeten, den eigendom uitholt, den eigenaar zijn eigendom ontnemt en de ander dit radicaal en ineens doet. Het zou evenwel ten eenenmale onjuist zijn, het ééne proces evolutionair en het andere revolutionair te noemen. Beide zijn revolutionair. Ter onderscheiding van

het Staatscommunisme als in Rusland kan men dit streven, waaraan in onzen tijd door de vakbeweging onzer dagen met man en macht wordt gewerkt, het gedecentraliseerde communisme noemen tegenover het gecentraliseerde communisme van Rusland. Wanneer men dan verder in rekening brengt de figuur van de organen van de Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie met hun verordende bevoegdheid, waarbij het bedrijfsleven der afzonderlijke ondernemingen onder de opperleiding van een alles overkoepelend apparaat gaat komen met Overheidsinmenging, dan is er waarlijk geen phantasie voor vereischt, om deze aldus geprojecteerde organisatielijnen nog even door te trekken en dan behoeft er niet veel meer te gebeuren en we beleven (b.v. in een tijd van economische depressie of crisis), den overgang van dit gedecentraliseerde communisme naar het geheel totalitaire gecentraliseerde staatscommunisme, waarbij alles in de ééne groote Staatsgemeenschap wordt opgesmolten. Dat is dan het voorloopeinde van den ontwikkelingsgang, waarop de menschheid zich thans bevindt. Dat dit een deformatie van het leven betekent, is door ons meer dan eens betoogd. Deze ontwikkelingsgang der menschheid zoekt dan verder bij het verminderen van het belang en de waarde van en de waardeering voor het nationaal eigene en bij den voortgaanden groei van internationale verbanden, zijn voltooiing in de ééne, groote alles en allen omvattende gemeenschap van den Wereldstaat. — Wie over deze ideeën in deze richting, binnen nationale grenzen gehouden, eens iets meer wil lezen, vindt deze zeer duidelijk aangewezen en aanbevolen in het boek „Sociaal Economische Ordening“ van Ed. van Cleeff (Van Loghum Slaterus Uitgevers Mij, 2e druk, 1947), met name in het 6e hoofdstuk pag. 328 en volgende.

Het genoemde boek van Barbara Ward stelt de zaak internationaal aan de orde.

In het eerstgenoemde werk passeeren dan ook de verschillende geestelijke richtingen in ons volksleven de revue daaronder ook met name de Gereformeerden. De schrijver betreurt het op blz. 211 dat deze groep een ordenings-ideologie, althans in een uitgewerkten vorm mist, inclusief een economische theorie der planhuishouding en een breed uitgebouwde sociale ethiek. Hij merkt op „Het is te wenschen, dat die situatie niet te lang duurt. Immers, een volksdeel als het Gereformeerde, behoort op ordeningsgebied een weloverwogen, zelfstandig geluid te laten hooren“.

(Sociaal Economische Ordening, blz. 211, 212).

Hoewel het geluid allerminst weloverwogen is, gelijk wij hopen aan te toonen, het is er tegenwoordig wel en het zwelt aan in revolutionaire kracht, ook in de kringen van het C.N.V.

Wij willen dit in ons volgende artikel, daarmee tegelijk onze belofte inlossende, gaan bewijzen met hetgeen door prof. dr. W. F. de Gaay Fortman in deze laatste jaren geschreven is, waarbij men dan zelf de ontwikkeling van de revolutionaire gedachte kan volgen.

P. GROEN.

GRONINGER Brieven

Amice frater,

Als ik u nu iets ga vertellen van die moderne wijsheid, die existentialisme wordt genoemd, dan hoop ik niet, dat een mijner lezers zich door dat vreemde woord zal laten afschrikken. Dat is waarlijk niet noodig en het geval is zeer leerszaam.

Vooreerst is de zaak zelve, ontdaan van alle geleerde poespas, en het ellendig heen en weer gereedeneer van ja en nee, wat men deftig dialectiek noemt, d.w.z. een discussie door vragen en antwoorden, helemaal niet ingewikkeld. Wat wij zoo aanstonds zullen zien.

In de tweede plaats vinden wij in deze leer een nabootsing van wat het Woord Gods ons leert, de ellende van den mensch, de roep om uitkomst, de bekeering door den dood tot het leven.

Luther had wel gelijk: de satan aapt het werk van Christus altijd weer na. Het geschiedt nu wel op zeer geraffineerde manier, zoodat vele geloovige christenen zich er door laten misleiden.

Want, in de derde plaats, deze caricatuur van den weg der bekeering, van den weg tot kennis onzer ellende, deze caricatuur van den weg der verlossing, heeft grooten invloed op de prediking in de christelijke kerken. Protestant en roomschen worden er door aangehouden en trachten het zaakje weer te verchristelijken, zooals men dat thans met alles en nog wat doet.

Er is dus alle reden om op deze booze caricatuur van het christelijk geloof te letten. Als ik van die drieërlei reden daartoe iets ga vertellen, volg ik de eenvoudige voorstelling van den U reeds genoemden Amerikaanschen professor Helmuth Kuhn.

Allereerst gaat het hier dan om den naam: existentie.

Welnu, gij weet, als ik, dat dit niets anders betekent dan bestaan.

Het bestaan van iets. Dat het er is.

Een mensch bestaat, een ding bestaat.

En nu onderscheiden wij gemeenlijk tusschen tweeërlei: wat een ding is, en dat het er is. Wat het

is, dat is de vraag naar de essentie; dat het er is, de vraag naar de existentie.

Ik heb in mijn hand een pen. Dat die er is, daaraan twijfel ik geen moment, als ik tenminste bij mijn zinnen ben. De existentie neem ik dadelijk aan. Omteent de vraag: wat het is, ben ik ook niet in twijfel. Maar neem nu het licht. Dat het er is, dat weet ik. Maar geef nu eens antwoord op de vraag: wat is licht?

Wij weten uit onzen kerkelijken strijd, dat er onder ons gestreden wordt over de vraag: wat is de kerk? Dat zij er is, daarover redeneeren wij niet. Maar wat is zij en waar is zij?

Een ding is er, of het is er niet. Er kan ook twijfel bestaan omtrent de vraag, of het er al dan niet is.

Dat die laatste vraag opkomt volgt uit het belang, dat ik er bij heb.

Zoeken wij een vacantieoord, wij stellen de vraag: is er een goed hotel? Is er een vrijgemaakte kerk?

Dat komt, omdat wij daar groot belang in stellen.

Wij kunnen ook belang hebben bij de vraag of iets er niet is.

Als wij bijv. informeerden omtrent een bepaalde stad of dorp: is er daar ook een besmettelijke ziekte?

Bij de existentie gaat het dus om de vraag: is een ding er, of is het er niet? En die vraag rijst in betekenis naarmate wij bij het bestaan of niet bestaan belang hebben.

De wijsgeer, die zich existentialist noemt, geeft aan het bestaan een meer beperkte betekenis. Hij doet op iets speciaals.

Hij onderscheidt onder de menschen drieërlei geval.

Het eerste is, dat een mensch gewoonweg bestaat, er is, geworpen in deze wereld, hoe dat weet hij niet, maar daarover bekommert hij zich ook niet. Hij vraagt niets. Hij leeft alleen, of, zooals men dan ook wel zegt: hij wordt geleefd.

Het tweede is de meer gewone wijze van het bestaan der menschen. Zij zijn er, en zij arbeiden, eten en drinken, zoeken genot en verstrooiing, tooneel, bioscoop, wetenschap, kunst, enz.

Zij vluchten voor de betekenis van het leven. Het verschrikt hen als zij er goed over nadenken. Zij geven zich liever geen rekenschap van de werkelijkheid, dat het leven toch eigenlijk niets betekent, en dat de dood ten allen tijde op hen loert. En dan?

En zoo storten zij zich in hun werk of in hun genot. Zij willen afleiding, verstrooiing. Zij willen vergeten.

Maar nu het derde geval.

De gewone man, dus zegt de wijze, moge met die gewone mode van het leven genoegen nemen, hij doet zulks niet. Hij wil de betekenis van het menselijk bestaan doorgronden. Hij durft de werkelijkheid onder de oogen te zien, hij wil die met open oogen tegemoet treden, om te zien, wat er dan werkelijk is. Hij zal er niet voor terugschrikken als de deur van het huis, waarin hij als opgesloten zat, opengaat en hij ziet niet dan in een duisternis afgronden, den afgrond van het niets. Ook den dood wil hij als doordenken, om daarna de kracht te zoeken ook dien te trotseeren. Hij daalt tot den bodem van den afgrond met zijn denken neer. En dan — zal er dan een weg tot behoud zijn, een andere dan dat hij verkiest in dat duister der hel te blijven? Hij antwoordt met Sartre: neen.

Met Kierkegaard en Barth: ja, maar hoe?

Deze wijze wil dus bewust leven, worden tot wat men thans noemt een persoonlijkheid, die het aandurfte voor eigen rekening in het leven te staan en welbewust de keuze te doen voor heel het leven. Zoo ziet hij zich, naar hij zegt, geplaatst in de crisis. Ook een echt modewoord dezer wijsheid. Maar crisis betekent, dat wij op een wegscheiding staan, in een moment van geweldige beslissing, hier of daar heen, er op of er onder. De mensch wordt beproefd in de crisis. Maar — wat is een crisis zonder criterion? Zonder maatstaf, zonder wet, zonder regel, zonder handwijzer? Bij den existentialist is er van dat alles niets. Hoe zal er dan waarlijk een crisis zijn?

Nu moeten wij aanstonds toestemmen, dat er in de genoemde onderscheiding onder de menschen waarheid zit. De belijder van den Christus zal dit aanstonds beaamen.

Daar zijn menschen, die nu ja bestaan, maar meer ook niet.

Daar is ook de groote massa, de men, zooals Heidegger het zegt, die werkt en eet en drinkt en vermaak zoekt, druk bezig is met de tijdelijke dingen, hoezeer die ook alle vergaan, maar die over de betekenis van het leven liever niet worden aangesproken.

Gij moet hen niet op het dak vallen met de vraag: vriend, waar gaat gij heen als gij sterft? Vooral aan het meest ernstige feit, dat van den dood, moet niet worden gedacht. Men kan den dood niet ontloopen, maar men strooit bloemen op het graf.

En dan leeft men verder voort en praat over alles, werkt en maakt plezier en leeft zooals het in dat oude liedje heette: zoolang de lepel in den breipot staat, treuren wij nog niet. Of — naar de wijsheid thans van den existentialist: wij zijn niet bang.

Zoo leefde inderdaad de menschheid in de vorige eeuw van het liberalisme. Zij volgde de wijsheid van den Griekschen dichter Homerus en zijn godenwereld. De mensch rekent slechts met den gezonden dag en geniet van het leven in zijn schoonheid en kracht.

Men geloofde in den vooruitgang. Er was nog wel wat gebrekkigs in dit leven, maar dat ging allengs wel over. En nog na den eersten wereldoorlog met den afgod democratie leefde dit optimisme bij den overwinnaar. Niet bij den verliezer. Daar had men 'n Spengler, ondergang van het avondland, en een Heidegger: het is alles niets.

Een Amerikaansch geleerde schreef: wij zullen alle kwaad en alle ziekte overwinnen. Alle menschen worden oud. Alleen den dood kunnen wij nog niet onder de knie krijgen. Maar het wordt nog zóó, dat een mensch in hoogen ouderdom met vrede heengaat en anders, daar zijn ook nog middelen, om een zachten dood te doen sterven.

De negentiende eeuw begon ook met groot zelfbewustzijn, althans na de Napoleontische ellende. Kant leerde wel, dat er het booze is, maar de mensch vindt zelve de wet, waarbij hij het goede doet en kan doen, omdat het goed is, en, komt hij niet klaar, dit betekent, dat er zoo iets als onsterfelijkheid moet zijn.

Hegel vertelde, dat in de historie God tot bewustzijn komt in den mensch. Gode gelijk worden blijft altijd de begeerte van den gevallen mensch. Het weten zou den mensch zalig maken. Dat was eigenlijk de vleeschwording des Woords. Want Hegel misbruikte gaarne Bijbelsche termen.

Welnu, tegen deze wijsheid kwam Kierkegaard op. Maar niet alleen hij, ook Nietzsche schold op die verbeelding van den vooruitgang. En Marx raasde tegen de kapitalistische maatschappij en voorspelde een geweldige revolutie.

Maar — hij beloofde, dat dan aanstonds de zon over een nieuwe, betere wereld zou opgaan. De mensch wordt toch gemaakt door de gemeenschap.

Kierkegaard noch Nietzsche geloofden in dien droom.

Wat is de mensch? Die vraag benauwde beiden.

Nietzsche zei: een vraagteken tusschen twee niet-sen.

En Kierkegaard schreef: ik steek mijn vinger in de aarde en ruik dan wat soort grond ik heb. Ik steek den vinger in mijn bestaan — het ruikt naar niets. Waar ben ik? Wat ben ik?

Hoe kwam ik hier? Wat is dat voor een ding, dat men wereld noemt?

Hoe kwam ik er? Waarom ben ik van te voren daaromtrent niet geconsulteerd? Waarom werd ik niet ingelicht omtrent de gewoonten en gebruiken van de wereld, vóór ik daar in geworpen werd? Waarom zou ik er belangstelling voor gevoelen? Wie zal mijn gang dirigeren? Het bestaan, de existentie, is een debat. Mag ik mijn meening ook eens zeggen? En als men zegt, dat ik de wereld nemen moet, zooals die is, dan vraag ik: is het de moeite waard?

En sterker nog elders: wat is alles vervelend. Ik sterf den dood. Niets kan mij helpen. Mijn ziel is als de doode zee, over welke geen vogel kan vliegen zonder neer te storten.

Sartre gaat nog verder. Deze wereld — zij is walgelijk.

Zij is een woestijn, zoo zucht de moderne dichter. Gij behoeft niet naar de Sahara te gaan, om die te vinden. Kijk maar naar uw buurman in den trein. Gij vindt haar in zijn hart.

Het is alles niets en het loopt uit op niets.

Zoo praat de geleerde wijze mensch den Prediker na. Deze zegt: het is ijdelheid, ijdelheid der ijdelheden. Zeker, maar: vreest God en houdt Zijn geboden.

De existentialist zegt echter: God is er niet, als Sartre.

Of: Hij is absent, als Heidegger. Of: Hij is verborgen, als Barth.

Zeer treffend zegt prof. Kuhn: deze wijzen gaan den weg op naar den Calvarieberg, den heuvel Golgotha, maar, als zij op die plaats aankomen, vinden zij haar ledig, behalve dan twee moordenaars aan hun kruizen.

Ik kom zoo tot de tweede gedachte: de caricatuur der bekeering.

Maar daarover in een volgende brief.

Met hartelijke groeten en heilbode, uw toegenegen

MARNIX.

PERSSCHOUW

EENHEIDSKERK.

Ds C. v. d. Waal schrijft in Kb. Leerdam:

De oecumenische beweging: geen overwinning op Babel, maar een overwonnen worden door Babel.

Oecumenisch dat betekent vandaag zoveel als „wereldwijd“ en „interkerkelijk“, of liever „eenheidskerkelijk“. Dat is de bedoeling: één Wereld(-staat) + één Wereldkerk (de z.g. Oecumene). In een van zijn laatste boeken (aangeprezen door „Trouw“) stelt Stanley Jones voor deze eenheidskerk te laten regeren door een Wereldsynode met de Wereldraad als uitvoerend orgaan.

We zien vandaag, dat de eenheidsstaat al meer groeit. Eerst komt er een federatie, een verbond onder staten. Dan groeit er vanzelf één staat uit, die alle verbonden staten opslokt. Denk aan Ind(onesië), waar de magere koe van Hatta en Soekarno, pardon Sukarno, de vette koelen van Ambon en Nieuw-Guinea verslinden gaat. Een dergelijk gevaar bedreigt Europa. Met de beste wil ter wereld kan ik niet begrijpen hoe vele mensen voor een europese eenheidsstaat zijn en hierin één zijn met de socialist. Jhr van der Goes van Naters heeft in het Vrije Volk nadrukkelijk zijn éénheid